

OSNOVI VOJNE ANDRAGOGIJE

VOJNOIZDAVAČKI ZAVOD, Beograd, 1967. god. str. 566

Kada se u našoj vojnoj publicistici pojavljuje „prvenac”, kao što je knjiga Osnovi vojne andragogije, razumljiv je interes s kojim se ona dočekuje od svih onih koji se na bilo koji način bave vaspitno-obrazovnom delatnošću u našoj armiji. Ova knjiga popuniće ozbiljne praznine u tako značajnoj oblasti teorije i prakse kao što su vojno vaspitanje i obrazovanje pripadnika armije. To je i prvo nastojanje da se naučno i sistematski obrade gotovo sva osnovna pitanja s područja vojnog vaspitanja i obrazovanja čija praksa u JNA postaje sve složenija, raznovrsnija, intenzivnija. Zato je knjiga i dobrodošla.

Razumljivo, tako veliki značaj koji pridajemo pojavi knjige Osnovi vojne andragogije nikako ne znači da delo smemo i preceiniti, nekritički ga prihvatiti i ne težiti njegovom prevazilaženju. Naprotiv.

Značajna iskustva sabrana u dvadesetogodišnjoj praksi vojnog vaspitanja i obrazovanja u JNA zahtevala su od autora da ulože ogromne napore da se ta praksa što potpunije spozna, uopšti i naučno sistematizuje. Uspeh je, svakako, zavisio kako od lične intuicije svakog pojedinog autora, tako i od pozicije u kojoj su se nalazili. Oslonivši se u velikoj meri na iskustva vaspitno-obrazovne prakse, autori su, ipak, sadržaj knjige koncipirali više teorijski. Ali, upravo ta okolnost ima i svoju pozitivnu stranu, jer tako koncipirana knjiga pruža veće mogućnosti starešinama da prošire svoja saznanja iz ove oblasti, saznanja koja dosad nisu bila dostupna celokupnom starešinskom kadru koji neposredno realizuju vaspitanje i obrazovanje. Drugim rečima, ta i tako data teorija ne samo da nije suvišna nego je i neophodna za sadašnje potrebe vaspitno-obrazovne prakse.

Teorijski radovi iz vojnog vaspitanja i obrazovanja i osnovni andragoški problemi, prezentirani su nam do sada u nizu članaka raznih časopisa, priručnika, manjih studija i kroz lekcije vojnih škola. Značaj objavljenе knjige je i u tome što je u njoj sve to sintetički sistematizovano. Tu je sabrano na jednom mestu i teorijski kondenzovano sve vredno što se dosad nalazilo u bezbroj bibliografskih izvora.

Autori knjige Osnovi vojne andragogije maksimalno su iskoristili istraživačke rezultate koji su ostvareni u dosadašnjem raz-

vitku naše armije. Međutim, odmah treba i reći da razvijenost naučnoistraživačke delatnosti u oblasti vojnog vaspitanja i obrazovanja još ne zadovoljava, a pogotovo u stepenu „pokrivenosti” svih aspekata vaspitno-obrazovnog procesa. To je neminovno uticalo i na kvalitet knjige u celini i pojedinih njegovih strukturalnih delova. Zbog toga knjiga i nije mogla u dovoljnoj meri izraziti posebnost vojnog vaspitanja i obrazovanja. Autori s pravom ističu da „opšte zakonitosti andragogije mogu poslužiti samo kao polazna osnova i širi okvir sagledavanja pojedinih vaspitno-obrazovnih problema, dok se konkretnija rešenja mogu naći samo razvijanjem vlastite teorije zasnovane na planskom izučavanju vlastite vaspitno-obrazovne prakse”. Stoga će i razvijeniji naučnoistraživački rad u oblasti vojnog vaspitanja i obrazovanja imati za posledicu da vojna andragogija bude manje aplikacija opšteg na posebno.

No i pored svih teškoća i ograničenja, knjiga sadrži nekoliko bitnih vrednosti koje joj daju veći teorijski i praktični značaj. Ona, pre svega, upotpunjava i obogaćuje sistem vojnih nauka i time omogućuje uobličavanje mikrosistema vojnonaučnih disciplina (vojne psihologije i vojne sociologije sa vojnom andragogijom) čiji je predmet čovek u armiji, njegovo svestrano osposobljavanje za savremeni rat. Pored toga, ona predstavlja i značajnu kariku u lancu vojno-tehničkih, operativno-taktičkih i vojno-medicinskih nauka obrađujući probleme odnosa taktičko-tehničkog i ljudskog faktora u izgradnji i jačanju armije. Najzad, knjiga čini i svojevrsan prilog razvoju andragogije kao nauke uopšte.

U odnosu na probleme koji se razmatraju u knjizi, svakako je posebno značajno istaći nekoliko bitnih momenata.

Prvo, u knjizi su pojmovno raščišćeni mnogi problemi terminološke prirode, što je od ne malog značaja za buduću teoriju i praksu vojnog vaspitanja i obrazovanja. Preciznim i naučno ispravnim definisanjem fundamentalnih pojmova otkloniće se nespornosti do kojih se često dolazilo u dosadašnjoj praksi.

Drugo, ukazivanje na opšte zakonitosti vojnog vaspitno-obrazovnog procesa u celini i pojedinih njegovih aspekata ima svoju i teorijsku i praktičnu vrednost naročito zbog toga što to predstavlja nužan uslov jedinstvenog prilaženja i postupanja u vaspitno-obrazovnoj praksi na svim nivoima i u svim njenim oblastima.

Treće, celokupni sadržaj i svaki odeljak knjige nedvosmisleno upućuju čitaoca na zaključak da su vaspitne, obrazovne i nastavne pojave i procesi uopšte, a u vojsci posebno, veoma složeni i višedimenzionalni. Ako ništa drugo, to će značiti podsticaj svestranijem i odgovornijem prilaženju svakoj vaspitno-obrazovnoj pojavi i doprineti eliminisanju improvizacije, jednostranosti i površnosti u toj oblasti armijske delatnosti.

Četvrto, čitavim svojim sadržajem knjiga nameće zaključak da se polazne osnove svake planske i organizovane aktivnosti (a samo takva može da bude istinska vaspitno-obrazovna aktivnost) moraju zasnivati na argumentima naučno i sistematski istražene i adekvatno teorijski uopštene prakse.

U prvom delu knjige — Opšta pitanja vojnog vaspitanja i obrazovanja, čiji obim predstavlja jednu petinu ukupnog teksta, razmatraju se: predmet i zadaci vojne andragogije, funkcija i vrste vaspitanja i obrazovanja u Jugoslovenskoj narodnoj armiji, sistem vaspitanja i obrazovanja u JNA, faktori vaspitanja i obrazovanja u JNA i osnovni faktori i karakteristike razvitka ličnosti u procesu vojnog vaspitanja i obrazovanja.

Čitalac se već u početku knjige susreće sa jasno definisanim pojmovima vaspitanja i obrazovanja, njihovim diferenciranjem i, istovremeno, sa ukazivanjem na „njihovo jedinstvo, međuzavisnost i dijalektičku povezanost”. Sa stanovišta prakse i potrebe poimanja suštine vaspitno-obrazovnog procesa, ta saznanja su od izvanredne važnosti za svakog organizatora i izvođača vaspitanja i obrazovanja. Ništa manjeg značaja nije ni razmatranje istorijskog razvoja vojnog vaspitanja i obrazovanja. U opštem razvoju društva i armije, vojno vaspitanje i obrazovanje je stalno nosilo pečat vremena u kojem se izvodilo i karaktera datog društva i armije. Paralelno s promenom pozicije i uloge čoveka u društvu menjala se i njegova uloga u armiji, a time i karakter vaspitanja i obrazovanja u koje je bio uključen. Sve to upućuje na adekvatnije shvatanje odlika, cilja i zadataka koji se nameću vojnom vaspitanju i obrazovanju u našoj armiji, s obzirom na njenu ulogu i karakter društva kojeg je dužna da brani.

Autori su u knjizi izložili i svoju shemu sistema vojne andragogije, ističući da je praksa vaspitno-obrazovnog rada u armiji toliko „bogata da je nemoguće odraziti sve njene tokove i osvetliti sve njene puteve samo jednom naučnom disciplinom”. Zato se najbrajaju: Opšta vojna andragogija, istorija vojne andragogije, komparativna vojna andragogija, vojna didaktika i metodike pojedinih vojnih predmeta — kao discipline u naučnom sistemu vojne andragogije. Ne sporeći opravdanost ovakve klasifikacije vojno-andragoških disciplina, čini se, ipak, da sistem nije potpun. Mada je svaka klasifikacija relativna i uslovljena kriterijem koji se uzima za njen osnov, smatram da bi, polazeći od profila, psihofizičkih i socioloških karakteristika pojedinih kategorija pripadnika Armije kao i od sistema vaspitanja i obrazovanja u JNA, bilo opravdano pomenuti sistem upotpuniti. Dovoljno je ukazati na razlike koje postoje između vojnika, pitomaca i starešina, kako s obzirom na njihov profil, tako i na njihovu ulogu, usmerenost, obimnost, karakter i „režim” vaspitno-obrazovnog procesa u koji su uključeni. Bilo bi dovoljno argumenata (što ne može biti predmet jednog prikaza) koji bi išli u prilog zasnivanja posebnih vojno-andragoških disciplina čiji bi predmet bio: vaspitno-obrazovni rad s vojnicima u jedinicama; sa pitomcima u vojnim školama; sa slušaocima u vojnim školama i akademijama za aktivni starešinski sastav i, sa starešinama u jedinicama i ustanovama. Za razmišljanje je, takođe, i potreba unošenja u sistem metodike (ili metodika za pojedine vrste) vaspitnog rada, kako sa vojnicima, tako i sa pitomcima vojnih škola. I jedno i drugo ima svoje teorijsko i praktično opravdanje.

U prvom delu knjige podrobnije se razmatraju, takođe, i funkcija i vrste vaspitanja i obrazovanja, kao i ceo sistem vaspitanja i obrazovanja u Jugoslovenskoj narodnoj armiji. Vredno je posebno skrenuti pažnju čitalaca na onaj deo razmatranja u kojem se preciziraju ciljevi i zadaci vaspitanja i obrazovanja u JNA, jer je to, nesumnjivo, polazna osnova u pristupanju realizacije vaspitno-obrazovnog procesa, i na deo razmatranja o vrstama vaspitanja. Kada je reč o vrstama vaspitanja, nužno je ukazati na dva osnovna momenta. Prvo, da sistematsko izlaganje o svakoj vrsti vaspitanja dovoljno ubedljivo upućuje čitaoca na svestranije poniranje u suštinu zahteva da se u Armiji izgrađuju svestrano razvijene ličnosti u intelektualnom, moralnom, fizičkom i estetskom pogledu, u čemu u dosadašnjoj praksi nije uvek bilo doslednosti i efikasnosti. Drugo, da data podela vaspitanja u knjizi nije dosledno zadržana. Naime, i pored svih ograda, u drugom delu knjige (Teorija vojnog vaspitanja) autori ipak navode i opštetehničko vaspitanje — kao jednu od vrsta vojnog vaspitanja. Ako naučno nije bilo opravdano izdvajati ovu vrstu vaspitanja, nije je trebalo tako ni davati čitaocu i dovoditi ga u nedoumicu.

Deo sadržaja prvog dela knjige odnosi se i na faktore vaspitanja i obrazovanja u Jugoslovenskoj narodnoj armiji. Ovaj deo zaslužuje i posebnu pažnju, jer se u njemu na pregledan i sistematičan način izlaže čitava skala objektivnih i subjektivnih činilaca koji posredno ili neposredno utiču na vaspitanje i obrazovanje, „na njihov karakter, sadržaj, tok i rezultate”. U sistemu faktora vojnog vaspitanja i obrazovanja nađena je skladna i argumentovana povezanost opštih (društvenih) i posebnih (armijskih) faktora i uslova u kojima se realizuje vaspitno-obrazovni proces u vojsci. Na ubedljiv način izloženi su i subjektivni faktori koji deluju u samom tom procesu. Sa stanovišta doktrine i koncepcije izgradnje Armije i njene pripreme za savremeni rat zanimljivo je što se ovde prvi put celovitije i nedvosmisleno obrazlaže uloga pojedinca (vojnika, pitomca, slušaoca) kao jednog od subjektivnih faktora u procesu vaspitanja i obrazovanja. Dakle, pored starešine, kao vaspitača i nastavnika, vojnog kolektiva i organizacije Saveza komunista, pojedinac (vaspitanik — obrazovnik) se pojavljuje ne samo kao objekt već i kao subjekt vaspitanja i obrazovanja. Tu se, drugim rečima, zauzima stav o značaju i ulozi ljudskog faktora u ratu i polazi sa gledišta da, za razliku od koncepcija armija kapitalističkog sveta, „aktiviranje čoveka u našoj armiji... jača vojnu organizaciju”. Polazeći od psiholoških, didaktičkih i socioloških zakonitosti, autori s pravom konstatuju da je „aktivan pojedinac u našoj armiji pretpostavka snažne discipline, organizovanosti i visokog borbenog morala”.

Privlači pažnju i razmatranje nekih bitnih karakteristika ličnosti u procesu vojnog vaspitanja i obrazovanja, utoliko pre što je veoma nužno, ali i delikatno, puno poznavanje psihologije mladih ljudi koji dolaze u Armiju, njihovih raznovrsnih shvatanja itd. Sem toga, u izučavanju i poznavanju ličnosti pojavljuju se mnoge teškoće, budući da u JNA još nisu dovoljno izučene i razvijene psiho-

loške osnove obrazovanja i vaspitanja. Tu, pre svega, mislimo na neistražene probleme motivacije, učenja i dr., naročito kada je reč o vojnicima i pitomcima. Slično je i sa sociološkim osnovama koje u nas takođe nisu dovoljno razrađene. Tek nedavno se pristupilo sistematskijem postavljanju i bavljenju sociologijom u Armiji, što će omogućiti svestranije sagledavanje sociološkog aspekta međuljudskih odnosa, uključujući i one u vaspitno-obrazovnom procesu.

Drugi deo knjige — Teorija vojnog vaspitanja, obrađen je tako da služi i kao solidna saznajna osnova i kao, istina načelan, putokaz za akciju u vaspitnoj praksi. Autori su prihvatili uobičajenu naučnu poddelu vaspitanja s obzirom na komponente svestrano razvijene ličnosti, čijoj se izgradnji teži u našem društvu i u Armiji. I, mada bi se o tako datoj podeli moglo diskutovati, jer je očigledno u ponečem prevaziđena, takva kako nam je prezentirana služiće svojoj nameni. Teškoća u iznalaženju adekvatnije podele svakako je, pre svega, u tome što nema „čistih” vrsta (strana) vaspitanja. Autori su, na primer, političko vaspitanje posmatrali kao element moralnog vaspitanja, a ono nije samo to — političko vaspitanje sadrži, istovremeno, i elemente intelektualnog vaspitanja.

Zanimljivo je da blizu tri petine teksta teorije vojnog vaspitanja zauzima moralno vaspitanje, dok ostale vrste (intelektualno, fizičko, estetsko i opštetehničko) vaspitanje pojedinačno „učestvuju” tek u četrnaestom delu ukupnog teksta o vaspitanju. Neosporno je da su na takav odnos uticali mnogi faktori, među kojima pre svega: značaj koji su autori pridali moralnom vaspitanju: bogatija, na određen način, iskustva stečena u moralnom u odnosu na druga — naročito estetsko vaspitanje; lična preokupacija autora u vezi sa moralnim vaspitanjem, njegovom ulogom itd. Sve u svemu, moglo bi se zaključiti da na svestranijem osvetljavanju i potpunijoj sistematizaciji ostalih vrsta vaspitanja ubuduće treba uložiti znatno veće napore. Nema razloga da se, s obzirom na obim teksta, na primer, fizičko, pa i intelektualno vaspitanje ostave na sadašnjem nivou. U pitanju je i izvestan psihološki momenat, jer se može steći utisak da je dat izrazit primat jednoj vrsti vaspitanja, što ne bi bilo opravdano. To ne bi bilo u skladu sa zahtevom izgradnje svestrano razvijene ličnosti koju čine sve, već isticane komponente, a one su u međusobnom dijalektičkom jedinstvu.

Kritički osvrt na udeo moralnog vaspitanja u odgovarajućem delu knjige Osnovi vojne andragogije nikako ne znači da se dovodi u pitanje njegov značaj i sva složenost izlaganja te materije. Treba, naime, skrenuti pažnju čitalaca da se u razmatranju moralnog vaspitanja daju sociološke osnove morala uopšte i morala armije posebno, te njegova društvena i klasna suština, norme, sadržaj socijalističkog morala itd. Svakako da je takav teorijski, filozofsko-sociološki pristup bio nužan za bolje razumevanje i postavljanje samog moralnog vaspitanja u vojsci.

Sem toga, sistematsko izlaganje principa, metoda i sredstava moralnog vaspitanja ima izvanrednu važnost za unapređenje prakse u toj oblasti vaspitne delatnosti. To tim pre što do sada nije napi-

sana metodika vaspitnog rada u Armiji, a tu se, makar samo za tu vrstu vaspitanja, nalaze i metodički elementi koji daju osnovu za praktično izvođenje moralnog vaspitanja.

No, u celini gledano, deo o vojnom vaspitanju ima značajnu funkciju mobilisanja svih subjektivnih faktora u pravilnom izboru i primeni onih sadržaja, sredstava i postupaka koji će u vaspitnom radu dati optimalne rezultate. U vezi s tim privlači pažnju onaj deo teksta u kome se govori o cilju vojnog vaspitanja. Prema autorima, „cilj vojnog vaspitanja je razvijanje svestrane ličnosti... zato što razvoj armije uopšte, a posebno zahtevi koje će čoveku postaviti eventualni rat za koji se čitav njen sastav priprema, traže što kompletniju ličnost borca”. I, dalje: „osnovni smisao celokupnog života i rada u Armiji je neprekidno osposobljavanje svih njenih pripadnika i jedinica za konstruktivno učešće i doprinos u podizanju borbene spremnosti oružanih snaga na sve viši stepen”.

Najzad, kada se govori o svim vrstama vojnog vaspitanja: intelektualnom, moralnom, fizičkom, estetskom i opštetehničkom, u knjizi se sistematski izlaze građa koja čitaocu uvodi u pojam, cilj, zadatke i osnovne oblike i postupke realizovanja svake vrste vaspitanja posebno. Nema sumnje da će naučno sistemizovan i tako prezentiran tekst o vaspitanju i njegovim vrstama proširiti horizont vaspitaca i nastavnika — neposrednih staresina, podici na viši nivo njihovu staresinsku i vaspitачku kulturu i omogućiti im svestranije ulaznje u problem i proces vojnog vaspitanja. Svesno i aktivno usvajanje navedene građe može kvalitativno da izmeni odnos prema zadacima vaspitanja i da izazove krupne pozitivne promene u rezultatima vaspitnog rada u jedinicama i vojnim školama.

Treći deo knjige — Teorija vojnog obrazovanja — predstavlja, opravdano, najveći deo teksta Osnovi vojne andragogije. U okviru toga dela, odeljak o teoriji vojne nastave (vojna didaktika) zauzima skoro tri četvrtine prostora. Ovo zbog toga što se, kako i autori ističu, „u vojnoj nastavi (obuci) realizuje najveći deo zadataka obrazovanja i vaspitanja vojnika i staresina. Zato se njoj s pravom poklanja izuzetna pažnja”.

U prvom odeljku Teorije vojnog obrazovanja razmatraju se fundamentalni pojmovi; pojmovi i zadaci obrazovanja u JNA, sadržaji i vrste vojnog obrazovanja i njihove karakteristike, proces vojnog obrazovanja i vidovi obrazovanja u JNA. Razumljivo, za punije razumevanje suštine obrazovnog procesa i načina njegovog realizovanja kroz različite vidove i oblike, u različitim uslovima i materijalnim, ljudskim, didaktičkim i drugim okviru mnogostranih nastavnih oblasti sa različitim profilima vojnih obrazovanika itd. — neophodno je usvojiti ta uvodna, načelna i pojmovna razmatranja. To je uslov i pretpostavka uspešne praktične nastavničke delatnosti naših staresina u jedinicama i vojnim školama. To je, u isto vreme, put da se u nastavnom i uopšte vojno obrazovnom radu oslobađamo jednostavnosti i sagledavamo svestranu funkciju vojnog obrazovanja, što se plastično vidi iz stava autora da:

„Vojno obrazovanje označava, dakle, takav proces planskog i sistemskog delovanja u kome vojnici i starešine: a) stiču određen sistem znanja o društvu i Armiji, o ratu, o sredstvima i načinu vođenja rata, organizaciji Armije, o njenom dejstvu, o upotrebi snaga i sredstava i dr. i razvijaju potrebne veštine i navike, neophodne za uspešno vođenje borbe; b) izgrađuju naučni pogled na društvo i Armiju, ciljeve, karakter i koncepciju rata i način upotrebe snaga i sredstava u borbi, kao i naučni pogled na svet u celini; c) razvijaju interese, sklonosti i sposobnosti za samostalno usavršavanje — za samoobrazovanje; d) razvijaju intelektualne, vojne i fizičke sposobnosti i na njima zasnovana druga pozitivna lična svojstva”.

U vezi s tim vredno je uočiti i značaj razmatranja problema formalizma u procesu vojnog obrazovanja i načina njegovog otklanjanja. Nasuprot stavu da je učenje „svestan i aktivan proces sticanja znanja, veština i navika i razvijanja sposobnosti”, razne okolnosti u kojima se nađe obrazovnik — vojnik, pitomac, slušalac — mogu biti uzrokom formalizma, tj. formalističkih postupaka u sticanju znanja, veština i navika, u mehaničkom učenju koje ne daje stvarne i trajne obrazovne rezultate. Uzroci formalizma su mnogostruki i, prema autorima knjige Osnovi vojne andragogije, „mogu biti u slabostima nastavnih planova i programa, nedostacima organizacije obrazovnog procesa, proveri znanja, veština i navika, u nepravilnom radu nastavnika ili onih koji se obučavaju. U svim ovim slučajevima nedostaci dovode do ozbiljnih slabosti u rezultatima obrazovanja”.

Ali, čini mi se da je posebno važno ukazati na onaj deo sadržaja Teorije vojnog obrazovanja koji se odnosi na nastavu kao osnovni vid obrazovanja. U tom delu daje se, po prvi put, celovit sistem didaktičkih principa koji adekvatnije nego do sada izražavaju bitne zahteve pripremanja, izvođenja i verifikovanja rezultata nastave. Takođe je dat zaokružen sistem nastavnih metoda i njihova unutrašnja struktura, što omogućava i podrobno upoznavanje tog značajnog dela vojno-andragoške didaktike i praktično osposobljavanje starešina za adekvatnu primenu metoda i njihovih raznovrsnih oblika u nastavnom procesu. Zaslužuju, svakako, pažnju i oni delovi sadržaja u kojima se razmatraju nastavna sredstva i objekti, organizacija nastave i deo o proveravanju i ocenjivanju znanja, veština i navika.

Analizom prezentiranih nastavnih principa dolazi se do zaključka da su oni (kad se uzmu, pri tome, u obzir svi bitni atributi suštine i funkcije savremene vojne nastave) u osnovi izrazili zakonitosti koje su imanentne vojnoj nastavi. Autori su pošli od jedino ispravnog puta da opšte, u opštoj didaktičkoj teoriji prihvaćene principe, integriraju u sistem nastavnih principa vojne didaktike, ali u područje koje „karakteriče ne samo opšta već i posebna zakonitost”, dodajući tome i one posebne principe koji važe „samo za tu (vojnu) nastavnu praksu”. Jasno je da ovi, „posebni principi”, u armijskim okvirima imaju opšti karakter u odnosu na posebna područja vojne nastave. Stoga bi i kritičko razmatranje nastavnih

principa sa stanovišta mnogostrukih posebnih nastavnih područja bilo teorijski neodrživo, jer su posebne zakonitosti pojedinih nastavnih predmeta i područja u vojnoj nastavi sadržaj nastavnih principa odgovarajućih predmetnih metodika, a ne principa didaktike kao teorije celokupne nastave.

Uzimajući u obzir takvu moguću opasnost, ipak se čini da su posebnosti nekih područja vojne nastave istovremeno i toliko opšte-važeće za gotovo sve nastavne oblasti u Armiji — da ih je u knjizi trebalo na određen način izraziti u sistemu nastavnih principa. Pod tim podrazumevamo, pre svega, one zakonitosti koje proizilaze iz obuke na savremenoj borbenoj tehnici i naoružanju kojom jedinice naše armije raspolazu (ili će u dogledno vreme raspolagati). Ne upuštajući se u detaljniju razradu svih komponenata zakonitosti koje nameće navedena okolnost, dovoljno je podsetiti bar na neke momente. Faktor vreme, u smislu potrebe da se velikom brzinom izvode pojedine i čitav sklop borbenih radnji nesumnjivo je jedna od bitnih karakteristika obuke ljudstva u savremenim uslovima. Interakcija nastavnik-obrazovnik u uslovima obuke na sredstvima i naoružanju visokog tehničkog nivoa doživljava, ili mora doživeti adekvatnu transformaciju, jer se proces obučavanja izvodi u kvalitativno novoj situaciji. Psihički procesi (opažanje, mišljenje, pažnja, i dr.) onih koji se obrazuju sa sredstvima visokog tehničkog dometa dobijaju na značaju, a to se manifestuje i u načinu obučavanja (trenažeri i druga sredstva zamenjuju klasičnu učionicu), itd.

Drugim rečima, nastavni principi morali bi potpunije izraziti zahteve savremene vojne nastave (sa stanovišta nove borbene tehnike i karakteristika savremenog rata), što je delimično sadržano ili se podrazumeva u principu približavanja nastave realnosti borbenih uslova, pa i u nekim drugim, ali time je navedeni zahtev samo fragmentarno, da ne kažemo i periferno razmatran.

No, u celini, poimanje i usvajanje onog dela sadržaja knjige koji se odnosi na teoriju vojne nastave i njene elemente daje čitaocu solidno didaktičko obrazovanje, a u izvesnom smislu i metodička saznanja za uspešno organizovanje i izvođenje svih vrsta vojne nastave. U istom smislu su značajna i razmatranja druga dva vida obrazovanja — vannastavni obrazovni rad (treći odeljak) i samoobrazovanje (četvrti odeljak Teorije vojnog obrazovanja).

U četvrtom delu knjige autori nam pružaju celovit sistem saznanja o zasnivanju i realizovanju slobodnih aktivnosti vojnika i pitomaca, pri čemu je od posebne važnosti izlaganje cilja i zadataka koje treba ostvariti i principa od kojih treba polaziti u organizovanju te delatnosti. Ovo utoliko više što su shvatanja i usmerenost slobodnih aktivnosti ne retko bili neadekvatni i nejedinstveni.

U petom delu knjige po prvi put se na sistematičan i pregledan način izlaže metodologija vojnih andragoških istraživanja. Značaj ovog dela knjige je utoliko veći što se upravo sada ulažu po-

sební napori da se u našoj armiji još više i potpunije razvije naučno-istraživački rad u oblasti vaspitanja i obrazovanja. Ovaj deo će dobro doći i za osposobljavanje šireg kruga starešina za samostalne istraživačke zahvate — većih ili manjih dimenzija — i za bolje korišćenje istraživačkih rezultata do kojih dolaze specijalizovani vojnoistraživački organi.

I na kraju neka i autori kažu o značaju, dometu i ulozi knjige kao i o njenom mestu u sadašnjem trenutku razvitka Armije: „Svesni smo toga da rad koji prezentiramo predstavlja samo početni korak u razvijanju naše vojne andragoške misli i da ne odražava sve tendencije i celokupan razvoj vojne andragogije. Kao prvi ozbiljni napor ove vrste, on nužno ima i određene slabosti, koje su izražene u prvom redu u neujednačenosti i neuravnoteženosti pojedinih delova i u nedovoljnoj razrađenosti nekih elemenata...”

Možda su autori i prenaglasili „početništvo” i slabosti, i to iz dva osnovna razloga: (1) obično je nužno da kada jedno delo stvaraju više autora, i pored svih nastojanja da se ostvari jedinstven kriterij, to objektivno nije moguće postići u potpunosti; (2) delo je, ipak, približno veran odraz nivoa na kojem se sada nalazi razvoj teorije vojnog vaspitanja i obrazovanja u nas i u njemu je dato uglavnom ono što se danas i moglo dati.

Dalji razvoj vojno-andragoške misli mogućan je ako se: vaspitno-obrazovna praksa svestrano osloni na teoriju koja je u knjizi izložena; ako se osigura permanentno i sistematsko, naučno istraživanje vaspitno-obrazovne prakse u okviru nastavnih oblasti i nastavnih predmeta i na tim osnovama organizuje izrada predmetnih metodika, te ako se na osnovi naučno uopštvenih predmetnih iskustava dalje „dograđuje” opšta, vojno-andragoška teorija. Sve to znači, istovremeno, da u knjizi prezentirano ne bi smeli shvatiti dogmom, već da treba uneti kreativnost i samostalni napor da se ona prevaziđe.

Pukovnik
Alija LOŠIĆ